

On(der)wijs Meesterschap

Waarde van onderwijs
voor de samenleving en
hele arbeidsmarkt

Inhoud

Wat is de waarde
van onderwijs?

03

Gesprekslijn 2:
Wat betekent
dat, leraar zijn?

15

Iedereen leert in
de klas, ook de
leraar

26

Het kader van
de leraar

09

Gesprekslijn 3:
Wat drijft leraren

17

Verschillende
rollen van de
leraar

28

Leidende
principes

22

CNV: walking
the talk

31

Gesprekslijn 1:
Wat is de waarde
van een leraar

12

Deugden-
benadering
vs deugdelijk-
heidseisen

24

1 | Wat is de waarde van onderwijs?

... het antwoord op heel veel vragen

Van het tegengaan van polarisatie tot kansengelijkheid, van transitie op de arbeidsmarkt tot zelfstandigheid en autonomie: onderwijs is het middel voor heel veel situaties. Onderwijs is tegelijkertijd ook een doel. Hoe je bent opgeleid is bepalend voor iedereen, in ieder leven en zelfs in hoe Nederland eruitziet. Iedereen begint immers op school: van leerlingen en studenten tot aan professionals die zich ontwikkelen.

Of het nu om een buschauffeur of kapper gaat, een verpleegkundige of elektricien: iedereen is naar school geweest. De vrijheid van onderwijs maakt het mogelijk dat je als leerling of student les krijgt in lijn met de overtuigingen van ouders of andere verzorgers. Toch is dit niet vanzelfsprekend.

Ontmoeting is voorwaarde

Idealiter is er in ieders buurt het beste onderwijs en de beste school te vinden. Helaas is dat nu, om diverse redenen, niet het geval. En dat is niet goed. Niet voor de ontwikkeling van de individuele leerling en student, en ook niet voor de uitdagingen op de arbeidsmarkt en het verdienvermogen van Nederland. Daarover willen we in dit korte boekje

een eerste aanzet tot gesprek opnemen, ook voor onze vereniging. Onderwijs is immers mensenwerk. In ons geval door én voor leden. Om de school te laten floreren is de ontmoeting tussen mensen die er werken en zij die er komen om te leren, een voorwaarde voor het leerproces. Maar ook de ontmoetingen van werkende mensen onderling is belangrijk: leraren, onderwijsondersteuners en schoolleiders, vakdocenten en beroepsopleiders, die ook allemaal blijven leren en groeien in hun werk. Als vakbond en vakvereniging herijken we, steeds in gesprek met onze leden en collega's, onze opvattingen om met elkaar de beste bijdrage aan onderwijs, arbeidsmarkt en samenleving te bieden.

Samenwerken

Onderwijs is een vakgebied dat je wetenschappelijk kunt onderzoeken, maar dat tegelijkertijd niet kan wachten om de steeds veranderende inzichten over leren en leerlingen toe te passen in de dagelijkse praktijk. Ieder jaar is dan ook weer anders. Op dit moment zien we in toenemende mate hoe belangrijk het is, dat scholen hierbij samenwerken met lokale overheden en de zorg, maar ook met het bedrijfs-

leven en de werkende wereld waarin die lerende leerling/student leeft en uiteindelijk ook zijn brood verdient.

Als Brabantse docente levensbeschouwing zie ik iets bijzonders gebeuren in onze scholen. Te midden van spel, leren en ontdekken, groeien kinderen op en ontwikkelen ze zich tot unieke individuen. Helaas wordt die magische plek steeds meer ingeperkt. In een maatschappij waar meetbare prestaties de norm lijken te zijn, ervaren mijn collega's en ik een groeiend onbehagen. We raken door allerlei maatschappelijke eisen steeds verder verwijderd van het noodzakelijke gesprek over pedagogiek en persoonsvorming of ervaren onder curriculumdruk onvoldoende tijd om voor leerlingen te doen wat we denken dat nodig is.

De professionele ruimte staat onder druk. Dat komt door standaardisering en digitalisering, maar ook door risicomijding in de samenleving. Met de veranderende behoefte van veel jonge mensen, wordt dat door onze leden in de brede onderwijsberoepsgroep, vooral sinds corona, alleen maar meer gevoeld. De mensen die het onderwijsveld verlaten, laten ons weten dat niet zozeer te doen vanwege het werk met leerlingen, maar vanwege de randvoorwaarden waarbinnen ze moeten werken. Hier ziet CNV een taak. Dit is geen eenvoudige, wel een noodzakelijke taak: bij deze randvoorwaarden zijn meetbare zaken en

materiële welvaartsgroei niet het enige waar mensen enthousiast van worden, er is méér nodig.

Onderwijs als inspiratiebron

Als onderwijs haar magie verliest, verliest het ook zijn ziel. Daarom pleiten wij als CNV voor onderwijs dat verder reikt dan enkel prestaties. Professionele ruimte en mensgerichtheid zijn een noodzakelijk onderdeel. Wij geloven in onderwijs dat ruimte biedt voor situationeel handelen, ruimte voor pedagogische en existentiële vragen. Onderwijs dat leerlingen en studenten inspireert en hen toerust om zelfstandig te denken en handelen. Inspiratie is voor ons een kostbaar gegeven en daarom streven we naar geïnspireerd goed onderwijs. Dat laat zich niet dicteren. Het is geen exacte wetenschap, het is ook geen markt. Onderwijs is een proces van waardeoverdracht, kennisoverdracht en persoonsontwikkeling. Daarom staan wij als CNV voor vrijheid voor onderwijs. Die vrijheid is niet alleen een recht, maar essentieel voor het omarmen en koesteren van diversiteit in onze samenleving. De open dialoog op school is een voorwaarde voor het ontwikkelen van begrip voor andere opvattingen en engere levensvormen. Naast vrijheid dragen we ook verantwoordelijkheid: respect voor elkaars overtuigingen en samenleven in een democratische samenleving zijn cruciaal.

Lerende gemeenschap

Onze leden realiseren elke dag geïnspireerd goed onderwijs op hun scholen. Vanuit CNV ondersteunen we leraren, onderwijsondersteuners en leidinggevenden en bevorderen we hun professionele rol. Wij verkennen ontwikkelingen in de kinderopvang met onze collega's van zorg en welzijn. We denken na over de regionale arbeidsmarkt met de collega's van de Vakbeweging. Met al onze collega's vormen we een lerende gemeenschap, waarin we van elkaar leren en elkaar ondersteunen. Als belangenbehartiger zetten we ons in voor onderwijskwaliteit op politiek en maatschappelijk niveau. Wij zijn er van overtuigd dat leerlingen en studenten het best geïnspireerde onderwijs krijgen als we de onderwijs-professional serieus nemen.

Betekenis van lesgeven

CNV is als vakbond en vereniging actief om steeds vanuit de menselijke ontwikkeling een bijdrage te leveren aan de vraagstukken in het onderwijs. De onderwijssector is sterk verbonden met de opleiding van professionals in andere sectoren. Hierin hebben leraren een fundamentele rol.

Daarom de keus in dit boekje voor onderwijs vanuit hun perspectief, als kernfunctie in het onderwijs. We beginnen met de verkenning van wat het betekent om les te geven. Daarna hoe het leraarschap zich verder kan ontwikkelen, hoe deze persoon in relatie staat tot anderen en wat het van je

vraagt om in de grote maatschappelijke context je professie te verrichten. We geven een inkijkje in enkele strategische lijnen in het onderwijsverhaal van CNV, met glinsteringen uit het leven van enkele van onze leden. Dit zijn verhalen van mensen die werken in of rond het veld. Hierbij stelt het onderwijs zich dienstbaar op ten opzichte van alle andere arbeidsmarkt-vraagstukken. We doen dit vanuit de grote transities die klimaat, zorg en tekorten van ons allen vragen.

Belangrijke getuige

Wij werken als tweede vakbond van Nederland samen aan het beste onderwijs. Omdat we in deze complexe samenleving heel goed snappen dat de simpele oplossingen niet bestaan, is deze samenwerking met andere sectoren fundamenteel bij de grote vragen in onze maatschappij.

We hebben vanuit die insteek een bijdrage geleverd aan het gesprek over de rol van de leraar in het *Beroepsbeeld Leraar* met bijdragen van CNV-leden. Wij hechten eraan om te benadrukken dat de leraar, náást de professional en de deskundige, vanuit ons mensbeeld ook een belangrijke getuige is op het levenspad van leerling en student. Deze leraar is meestal al wat vooruitlopend in tijd en ruimtelijk bestaan, met meer en in ieder geval een andere ervaring, die van invloed is op de vorming van leerling en student. Dit document is niet klaar, we werken

hierop door. En dit schrijven geeft een vertrekpunt voor gesprek. In een samenleving die polariseert zien wij het belang van verbinding: met werkgevers, met leerlingen en studenten, met vakgenoten en met onderwijsafnemers.

In contact komen

Voor volgende ontwikkelingen: laat je informeren via de bekende kanalen. En laat ons ook weten wat jij hier nu van vindt. Of nodig CNV uit. We komen graag in contact en in gesprek. Een van de mogelijkheden om ons aan te spreken is tijdens de Nationale Onderwijsweek. Het gesprek over jouw vak is in volle gang. Je mag erop rekenen dat CNV hierin voor jouw belangen opkomt en voor en met jou het gesprek over het vak aangaat!

Daniëlle Woestenberg

CNV-bestuurslid Onderwijs

Samen nadenken over de toevoegende waarde van onderwijs roept veel mogelijke nieuwe gesprekspunten op – binnen CNV en daarbuiten. Deze vragen en gesprekspunten zie je her en der in de vorm van memoblaadjes in deze publicatie terugkomen. Als 'gedeelde note to self'.

2 | Het kader voor de leraar

Merel van Vroonhoven, leraar speciaal onderwijs, *Volkskrant*-columnist en oud-bestuursvoorzitter van de Autoriteit Financiële Markten, zei ooit: er bestaan allerlei beroepsbeelden, maar niet voor, door en van de leraren. Bij onderwijsvakbonden heerste ook het gevoel dat op diverse plekken gesproken werd óver, maar te weinig mét de leraar. Het is tijd voor een duidelijk kader om te voorkomen dat de docent verwordt tot een generator van productiecijfers, met verplichting tot verantwoorden in alle richtingen, waardoor te weinig ruimte overblijft om het eigenlijke leraarschap in te vullen. Dat heeft geleid tot het document *Beroepsbeeld Leraar*, dat op 13 mei 2024 door gezamenlijke bonden en vakverenigingen is gepresenteerd bij het ministerie van OCW. Bij de opzet van het beroepsbeeld is gekozen voor de kernvragen: wat is de essentie van het beroep, de professionele identiteit van de leraar, de ontwikkeling van de leraar en de verschillen tussen de onderwijssectoren?

Denktank

Onder regie van Kennisland werd een proces ingezet om de verhalen van de leraren zelf op te halen. Uit de achterbannen van de onderwijs-

bonden werd een denktank samengesteld die gedurende het gehele traject heeft meegedacht en meegeschreven. Die verhalen van leraren kleuren onze identiteit en het omgaan met problemen. Daar werd op gereflecteerd tijdens het *Beroepsbeeld on tour*. Ook in de enquête en aan de dialoogtafels werden beelden met elkaar uitgewisseld. Langzaam ontstond door verschillende onderwijssectoren heen 'het beroepsbeeld van de leraar', waar ook leden van CNV hun inbreng in hadden. Met enige regelmaat benoemden onze leden dat er naast de leraar ook veel andere mensen op scholen en instellingen zijn die het onderwijs maken.

Hoeder arbeidsmarktproblemen

Het beroepsbeeld mag gezien worden als startpunt voor een discussie in het werkveld over de waarde van het onderwijs en over de toegevoegde waarde van de onderwijsprofessional. Met dit beroepsbeeld in de hand kunnen de vakbonden de professionele ruimte van de professional bevechten in overleggen met ministeries, inspecties en schoolbesturen. Het is een voorbeeld van hoe de vakbond als vereniging van werkenden een bijdrage kan leveren aan een landelijke

discussie die de hele beroepsgroep aangaat en kan leiden tot beroepsgroepsvorming en professionalisering daarbinnen. Met de confessionele achtergrond van CNV in het achterhoofd voegen we aan dit beroepsbeeld een extra dimensie toe. Onderwijsprofessionals vervullen een onmisbare rol in het leven van leerlingen. Niet alléén als bringer van kennis of beoordelaar van leerprestaties, maar ook als facilitator van het leerproces en als coach/begeleider van jonge mensen in de school: als mens tussen de mensen.

*'Het beroepsbeeld
mag gezien
worden als
startpunt voor een
discussie in het
werkveld over de
waarde van het
onderwijs en over
de toegevoegde
waarde'*

3 | Denkrichting 1

Wat is de waarde van een leraar?

Met uitspraken van leraren en leerlingen gaan we dieper in op de rol van de leraar. In aanvulling op het gezamenlijke beroepsbeeld leggen we als CNV het laagje van het mensbeeld, de waarden en de betekenis van onderwijsmensen over het *Beroepsbeeld Leraar*. We vertrekken bij de leraar: niet als éénling. Wel als een spil. We willen in het gesprek bijdragen aan een sterkere positie van de sector onderwijs.

Daarmee zijn we er niet alleen met de rol van de leraar. Zeker in deze tijden van arbeidsmarkttekorten, maar ook vanwege de verschillende taken en rollen in het moderne onderwijs, hebben we meer verschillende mensen nodig. Een paar oud-leerlingen vroegen we naar de waarde van een leraar.

Roselie (12):

‘Mijn school was een Kiva-school. Dat betekent dat het tegen pesten is. Ik vind het ook belangrijk dat er niet gepest wordt. Het was ook een gezonde school. We hadden schoolfruit en moesten water meenemen naar school. Ik vind fruit lekkerder dan een koekje, dus ik vond dat idee van een

gezonde school prima. Normaal eigenlijk. We deden ook de “daily mile”. Elke dag een en soms twee keer een rondje rond de school rennen.’

Ik had twee juffen die ik heel fijn vond: juf Janet en juf Margriet. Juf Margriet maakte vaak grapjes, dat vond ik heel leuk aan haar. We deden ook de nodige leuke dingen tussendoor. Veel afwisseling dus. Juf Janet kletste veel met ons. Ik mocht haar ook altijd helpen met dingen. Ook na school ging ik vaak met haar praten. Dat vond ik heel erg leuk. Ze luisterde goed naar mij en ik merkte dat ze echt wilde weten hoe het met me ging.’

Sam (19):

‘Mijn school was katholieke scholengemeenschap De Breul in Zeist. Het heeft mij gevormd als mens. Ze hebben mij veel geleerd en kennis laten maken met de wereld. Docent Reinart gaf geschiedenis en kwam in pak. Zeer professioneel in de klas, daarbuiten relaxt. Gezellig een potje voetballen op vrijdagmiddag.

Met docent Mustafa heb ik nog steeds contact. Hij gaf Nederlands. Een voorbeeld voor mij, omdat hij

een lange weg bewandelde. Via mbo is hij uiteindelijk universitair geëindigd, maar hij is nog steeds aan het bijscholen.'

Amber was docent Engels/mentor tijdens het coronajaar. In een klas met alleen maar jongens wist zij als jonge leraar toch een relaxte sfeer te scheppen. Gaf open en eerlijk les. Bood ondersteuning en toonde empathie.

Nadat Sam van school was belde Amber hem op. Hij hielp bij het organiseren van diverse culturele activiteiten binnen de school. Op haar beurt hielp zij Sam weer tijdens zijn startperiode in het vervolgonderwijs.

4 | Denkrichting 2

Wat betekent dat, leraar zijn?

Een brede vraag, waar op allerlei niveaus over wordt nagedacht. Niet voor niets is er behoefte aan een 'herijking bekwaamheidseisen'. Dit traject is inmiddels gestart en in het schooljaar 2024-2025 worden in het hele land door de beroepsgroep twintig gesprekken georganiseerd. De bekwaamheidseisen vormen maar een deel van het verhaal. Onze CNV-kaderleden wijzen daarnaast op het belang van kleurrijk onderwijs dat uitgaat van unieke individuen, verscheidenheid en een bepaalde vrije ruimte kent.

Het verschil maken

De hiernavolgende reacties kenschetsen een 'menselijke invulling' van het leraarschap. Daarnaast is er de technische kant, die in de loop van de tijd sterk uit de kluiten is gewassen. Leden wijzen ons erop dat de toetsingskaders inmiddels meer dan 600 pagina's beslaan! Er is een verschil tussen de leraar, de klassenassistent, de onderwijsassistent, de TOA, de intern begeleider en allerlei andere mensen die in het onderwijsleerproces een rol hebben. Wat nu precies het verschil maakt, dat is niet altijd heel duidelijk. Waar wiens verantwoordelijkheid

begint en de ander eindigt, vraagt nadere duiding. Vandaar nu eerst even de leraar als vertrekpunt. Wat zeggen onze leden:

'Een leraar is meer dan een kennisoverdrachtmachine. Je moet fingerspitzengefühl hebben en aansluiten bij de doelgroep. We zouden daar graag specifiek lesmateriaal op maken, als we daar meer aan toe zouden komen.'

'Voor mij gaat het erom dat ik leerlingen leer hoe te leven, in plaats van hoe ze hoge cijfers moeten halen. Ik wil zicht hebben op de menselijke ontwikkeling van mijn leerlingen.'

'De opgave van de leraar zit in hoofd, hart en handen: leerlingen leren leren, leren denken, leren leven. De leerling welkom heten, toerusten en kunnen zeggen: "Dat komt mooi uit, jou hebben we nodig." En om dat goed te kunnen zeggen moet je zicht hebben op het kind.'

'Leraar zijn is inhaken op de situatie en aansluiten op wat je op dat moment voor je krijgt. In eerste instantie vanuit het verbinden van mens tot mens. Intuïtie speelt daarbij een belangrijke

rol. Wat heeft de leerling nu nodig? Dit noemen we ook wel pedagogisch tact.'

'Als het gaat om een veilige leer- en werkplek staat niet alleen de leerling centraal, maar ook de leraar. We kunnen samenwerken aan een wederkerige relatie.'

'De kerntaak is lesgeven. Beter opgeleide leerlingen begint bij beter opgeleide leraren. Het doel is bereikt als de leraar er weer toe doet. Status van het vak, gekoppeld aan vakkennis, maar ook aan een "ontwikkeld mens" willen zijn.'

'Uitgangspunt is dat de leraar pedagogisch-didactisch onderlegd is en in staat professioneel te handelen. Dat vraagt om het opbouwen van deskundigheid door bijvoorbeeld voor alle klassen te hebben gestaan.

Deskundigheid vergroot ook je aanzien. Hiermee bouw je imago op. Maar ik zie tevens een sterke gedragsmatige component, ook in contact met de ouders. Hoe ga je daar mee om? Bepaal samen je corebusiness en ga vandaaruit de omgangsvormen beschrijven binnen de gouden driehoek: leraar, ouders, school.'

'Docent zijn is de afzonderlijke talenten van leerlingen laten schitteren. Ieder op hun eigen wijze. Er is weliswaar sprake van verschillende identiteiten en kwaliteiten, maar samen vorm je een geheel. Daarbij zijn waarden als samenwerken, respect, verbondenheid, elkaars kwaliteiten benutten, openheid, ruimdenkendheid, passie, enthousiasme en vrolijkheid belangrijk. Zeker in het passend onderwijs is daarnaast een belangrijke rol weggelegd voor waarden als creativiteit en flexibiliteit.'

Gesprekspunt:

Wat roept het bij je op?

- Lesmateriaal ontwikkelen
- Voorleven
- Talenten ontwikkelen
- Situationeel leiderschap
- Kennisoverdracht
- Klassenmanagement
- Omgang met ouders
- Diversiteit in de klas

5 | Denkrichting 3

Wat drijft leraren?

De maatschappelijke druk neemt toe om steeds méér via het onderwijs bij de jongere generatie tussen de oren te krijgen. Gemiddeld kloppen jaarlijks tweehonderd maatschappelijke organisaties bij scholen aan om hun boodschap een plek in het onderwijs te geven. Denk aan onderwerpen als armoedebestrijding, maaltijd organiseren, zwemlessen, seksuele voorlichting, burgerschap – het moet allemaal het onderwijs in.

Zo komt de leraar onder druk, want wat is dan de ruimte voor het vakmanschap, welke (kern)taken wegen het zwaarst? Onderwijsprofessionals willen hun vak centraal stellen. Daar is tijd en ruimte voor nodig en die worden nu opgeofferd aan de maatschappelijke vraag. Het aanbod van denkbeelden en overtuigingen neemt toe, maar wat behelst dat ‘vak’?

Waar genieten leraren van?

Uit onderzoek van de Universiteit Leuven weten we dat de blik van de maatschappij op de leraar een directe bijdrage kan leveren aan diens effectiviteit. Als de maatschappij op een positievere manier kijkt naar de leraar, dan heeft dat al een effect op hun ontwikkeling en status. Net zoals

de leraar de leerling helpt groeien door hem te zien, geldt dit ook omgekeerd. We vroegen aan leraren te vertellen over wat hen drijft in hun werk en om voorbeelden te delen van ontwikkelingen (bij leerlingen) waar ze van genieten.

Welke ruimte zien ze om hun professionalisme tot volle bloei te brengen? Welke terugkoppeling zien ze daarvan bij zichzelf? Niet iedereen vond dit een eenvoudig verzoek, hoorden we. ‘Je doet gewoon je werk en dat doe je zo goed mogelijk. Maar daar loop je niet mee te koop, nog afgezien van de geheimhouding die je als professional hoort te hebben.’ Maar de vier volgende anekdotes zijn het delen waard en vast voor veel collega’s herkenbaar.

1. Leren van kinderen

‘Ik moet denken aan iets wat ik ongeveer 15 jaar geleden heb meegemaakt heb. In de laatste week van de zomervakantie, op het moment dat ik met de voorbereidingen bezig was voor het nieuwe schooljaar werd ik gebeld door een moeder van wie ik de dochter een week later in de klas zou hebben. Zij vertelde me dat haar man de dag ervoor als gevolg van een

verkeersongeval was overleden. Die week ben ik bij ze op bezoek geweest om te praten en te bespreken hoe ze het schooljaar wilde beginnen. We spraken af dat ik het de groep zou vertellen.

Die dag vergeet ik nooit meer. Waar je normaal gezien feestelijk begint, we hebben er zin in, was iedereen verdrietig. Maar wat er dan gebeurt in zo'n groep kinderen is ook weer heel mooi en warm, hoe ze dit dan oppakken en welke mooie dingen ze doen.

Toen deze leerling zelf weer op school kwam heb ik meerdere gesprekjes met haar gehad en één gesprek zal me altijd blijven en daar heb ik heel veel van geleerd. Ze was verdrietig, waarop ik zei: "Ik begrijp hoe je je voelt." Hierop werd ze heel erg boos op me. "Jij begrijpt helemaal niet hoe ik me voel, jij hebt je vader nog!" Ik kon haar alleen maar gelijk geven en sindsdien gebruik ik dat zinnetje vrijwel niet meer, alleen als ik echt begrijp hoe iemand zich voelt. Dit voorbeeld geeft aan dat wij als leerkrachten ook echt dingen kunnen leren van kinderen.'
(Bart Audenaerd, leraar basisschool, bestuurslid Sectorgroep Primair Onderwijs)

2. Nog niet vergeten

'Ik ben als jonge docent (23 jaar) gestart in het mbo voor het vak veehouderij. Ik zie elk jaar weer opnieuw een groep nieuwe studenten, die het vak van melkveehouder willen leren.

Zij zijn vaak ook thuis actief in de sector en beoogd bedrijfsopvolger. Het is een opleiding van drie jaar waarbij je een band opbouwt met de studenten. Je komt ze niet alleen op school en in de klas tegen, maar ook op stage. Ze groeien van kind naar jongvolwassene. Dan zijn ze een aantal jaren uit beeld tot het moment dat er een student op school aangeeft stage te willen lopen bij bedrijf X. En ja, dat is nu overgenomen door... die student van 15 jaar geleden! Ik ging er op stagebezoek.

Natuurlijk was er volop aandacht voor de student, maar bij de koffie óók voor de schoolperiode van de stagebieder, de oud-student. Mooie verhalen en anekdotes gingen over tafel. Ik maakte eruit op dat de oud-student het goed heeft gehad op school. Hij werd gezien,

heeft veel geleerd, gelachen, we zijn samen op studiereis geweest. Weer tienjaar later op de gang in school. "Hey, meneer! U krijgt de groeten van mijn vader." Je raadt het al, de oud-student. De tijd vliegt, maar ik ben nog niet vergeten.'

(Luuk Joosten, docent VO, voorzitter Stuurgroep Groen Onderwijs)

3. Startbekwaam zijn

'Zelf ben ik (ja, heel fout!) al als student klassieke talen begonnen met lesgeven. Dat betekent dat ik al een ruim een jaar les gaf, toen ik aan de lerarenopleiding begon. Ik merkte dat ik heel andere punten oppikte uit de colleges: veel medestudenten waren op dat moment vooral bezig met orde en overleven voor de klas. Sindsdien heb ik eigenlijk een droom. Zeker de eerstegraads opleiding, maar ook de zij-instromers die nu voor onderwijs kiezen, hebben een tamelijk korte opleiding voor een complex beroep. Hoe mooi zou het zijn als we ze dat eerste jaar startbekwaam maken. Lekker les gaan geven en aan de slag als duo-mentor en in de praktijk wellicht tegen allerlei zaken aanlopen waar ze meer over willen leren. En dat we ze dan na zo'n vijf jaar weer tijd en ruimte bieden om een jaar een volgend stuk lerarenopleiding te volgen, waarna ze met deze stevige verdieping op school aan de slag gaan.

En daarnaast zouden leraren elkaar bovenschools kunnen steunen en

helpen groeien. Zo hebben wij in Den Haag een groep docenten van verschillende scholen waarmee we samen toetsen maken, materialen uitwisselen en enkele malen per jaar bijeenkomen op een school. We kunnen dan sparren over een casus of actualiteiten, of we nodigen een deskundige uit. Dit is zo ontzettend waardevol en tegelijkertijd vaak zo ontzettend lastig te organiseren (je wilt geen lesuitval, maar terecht letten docenten tegenwoordig ook op de werk-privébalans). Als je dit samen-komen zou kunnen borgen, is dat een van de meest waardevolle momenten van inspiratie en groei.'

(Marieke van den Bosch, docent VO, bestuurslid Sectorgroep Voortgezet Onderwijs)

4. Elkaar zien

Het zien van elkaar en aandacht geven, dat is het mooie van het docent zijn in het hbo. Natuurlijk draait het om het bieden van goede begeleiding aan studenten en het bijdragen aan vakinhoudelijke kennis. Maar na meer dan tien jaar ervaring in het hoger onderwijs besef ik dat het meest waardevolle aspect toch wel het zien en lezen van de student is. Hier ligt de ware meerwaarde van jou als professional. Het geeft ook de meeste voldoening.

Wat me altijd blijft, zijn de mooie gesprekken na de diploma-uitreikingen. Niet alleen met de studenten zelf, maar ook met hun

ouders, vrienden en soms zelfs grootouders. Daarin leer je meer over de achtergronden van de student en hoe ze hun tijd op de hogeschool hebben ervaren.

Elk jaar zijn er studenten met verschillende uitdagingen, soms groot, soms klein. Wat voor problemen ze ook tegenkomen, als docent blijf je betrokken. Zo herinner ik me een student die door persoonlijke omstandigheden een jaar langer over de studie deed. Hoewel dit niet altijd formeel vastgelegd is in urenplaten, houd je als docent toch contact. Een paar keer hebben we bijvoorbeeld afgesproken voor een kop koffie en ook telefonisch hielden we contact. Dit kost niet veel tijd, maar het houdt me wel goed op de hoogte van de situatie van de student.

Later hoorde ik van de ouder van deze student: "Je hebt X echt door deze moeilijke tijd heen geholpen, je was een steun en toeverlaat." Dit raakte me diep, vooral het gebaar van dankbaarheid in de vorm van een lieve kaart. Het bevestigt dat kleine gebaren en aandacht van onschatbare waarde zijn. Het gezegde "alles wat aandacht krijgt, groeit", geldt zeker in het hoger onderwijs. Het is eigenlijk een mooie Bijbelse gedachte: behandel anderen zoals je zelf behandeld wilt worden. Een beetje uitkijken naar en zorgen voor elkaar. Daarin maak je het verschil voor de student.'

(Luc van Dijk-Wijmenga, docent hbo, voorzitter Sectorgroep Hoger Onderwijs)

Gesprekspunt:

Welk werkmoment heeft op jou zo'n indruk gemaakt dat je het nog weet als je met pensioen gaat?

*'Als de
maatschappij
op een positievere
manier kijkt
naar de leraar,
dan heeft dat
al een effect op
hun ontwikkeling
en status'*

6 | Leidende principes

Minister van Staat Herman Tjeenk Willink, oud-voorzitter van de Eerste Kamer en van de Raad van State, pleit ervoor terug te keren naar waarden-gedreven onderwijs en in dat proces de professional, leraar-docent, centraal te stellen en de regie terug te geven. De beroepsgroep leraar weer in ere te herstellen en de prominente plaats in het onderwijs te geven die de leraar verdient. Daarvoor is een krachtige beroepsvereniging nodig en een breed gedragen en gedeeld visiedocument van waaruit we kunnen werken en bouwen. (*Joop Veld, hbo-docent, kaderlid hoger onderwijs*).

Dat vraagt om goed onderwijs. Dit houdt in dat er recht wordt gedaan aan iedere leerling wat kan leiden tot ontwikkeling van talenten en het ontdekken van wat hun bijdrage kan zijn aan de samenleving.

Beeldvorming

Dan is het nodig gezamenlijk te zoeken naar leidende principes, die richting geven aan het handelen van mensen, zodat je weet dat je de goede dingen doet, op de juiste manier. Leidende principes gaan pas leven als meer mensen hier met elkaar een beeld van vormen. Door een gesprek aan te gaan

vanuit onze verlangens. Kwetsbare gesprekken voeren vanuit een gevoel van verbondenheid. Verzakelijking van het onderwijs heeft geleid tot ontzieling en maatschappelijke druk om te presteren en te verantwoorden. Blijf kijken naar wat de leraar drijft. Waar laten leraren zich door leiden? Wat heeft kwaliteit en is de moeite waard?

Moreel kompas

Het moreel kompas houdt in dat je in elke situatie jezelf bevraagt wat je in die specifieke situatie te doen staat. Je kunt je kompas aanscherpen in ingewikkelde situaties. Het goede oriënteert het handelen (de bedoeling), leidende principes richten het handelen in concrete situaties (richtlijnen). Zo kun je betekenis geven aan de situatie. Daarbij helpt expliciteren. 'Bijvoorbeeld het leidende principe. "Elke leerling wordt gezien" houdt in dat iedere leerling een coach heeft.' (*VO-docent en kaderlid Dirk Franssens*)

Het goede is een gedeelde verantwoordelijkheid: een solide moreel kompas ontwikkelen dat helpt bij het nemen van ethische beslissingen en het vormgeven van waarde gedreven onderwijs. Het maakt onderdeel uit van het vakmanschap van de leraar. Naast

enquêtes werken we vaak met een kwalitatieve benadering door het voeren van gesprekken met elkaar. Dat maakt dat wat impliciet is (verborgen principe), expliciet wordt. Taal geeft voeding aan het vocabulaire van de leraar in het handelen. Het vergt tijd en betrokkenheid om structureel het gesprek aan te gaan met elkaar over wat goed onderwijs is.

Verantwoordelijkheid

Onvoorwaardelijk vertrouwen is een leidend principe van waaruit de leraar de behoefte voelt iedere dag opnieuw te werken. In plaats van te denken in termen van beheersing, controle en voorwaardelijkheid, willen we telkens weer, (naast kennisoverdracht) de vragen van de leerling beantwoorden. Wie ben ik, wat kan ik en wat wil ik.

De leerling begeleiden in de zoektocht naar de eigen identiteit. Vanuit de pedagogische opdracht het mysterie van ieder mens te zien.

‘Zo gaan wij bijvoorbeeld uit van het principe dat ieder kind zelf persoonlijk leider is over zijn of hun leven. De waarde die daarbij hoort is verantwoordelijkheid voor je eigen leven. Over hoe je met een ander om gaat, de verantwoordelijkheid als mens voor de aarde en ieder die daarop leeft. Dat betekent dat we kinderen de ruimte moeten geven (en dus als leerkracht een stapje terug moeten doen en moeten vertrouwen) opdat het kind verantwoordelijkheid kan nemen.”
(Mariëlle van Leussen, leerkracht basisschool en kaderlid primair onderwijs).

7 | Deugdenbenadering vs deugdelijkheidseisen

We zijn allemaal bekend met geloof, hoop en liefde. Andere belangrijke deugden zijn verstandigheid, rechtvaardigheid, moed en gematigdheid. Het zijn langzaam en langdurig gecultiveerde gewoonten, voortgedreven door innerlijke verlangens en besef van het goede. Hierbij staat de mens centraal, niet het systeem. Waarden zijn kwaliteitsperspectieven waarnaar we streven, normen regelen de alledaagse praktijk waarin het waardevolle dient te worden gerealiseerd. Helaas zien we dat deze deugden niet altijd meer nagestreefd worden.

Verkeerde signalen

De deugdenbenadering in plaats van deugdelijkheidseisen spelen een belangrijke rol in tijden van maatschappelijk wantrouwen en existentiële onzekerheid. Intrinsieke oriëntatie op het goede (moreel kompas), de focus op karaktereigenschappen en het proces van het handelen zijn ingrediënten die bijdragen aan vertrouwen en koersvastheid in onzekere tijden. Een cultuur van beheersing en protocollen, geeft verkeerde signalen af. Angst regeert. Neem bijvoorbeeld een meisje in de brugklas, dat met een woordjes-toets een onvoldoende haalt en in

huilen uitbarst, onder het uitspreken van haar angst dat ze nu niet naar het vwo zal kunnen gaan. Concreter zul je 't niet krijgen: kinderen gaan gebukt onder prestatiedruk. Als docent stel je de ontwikkeling van het kind voorop (worden wie je bent) en fouten mogen maken. Angst vloeit voort uit het huidige maatschappelijke denken (prestatiecultuur). *(Lid, docent Duits.)*

Menswaardig

Tijd en rust zijn van belang. Reflecteren op gedrag in concrete situaties. Om tot goede gewoonten te komen zijn oefenplaatsen nodig. Plekken waar mensen deugden kunnen aanleren. Deugden leer je in opvoeding en onderwijs op school. Een voorbeeld: in coronatijd zijn we gestopt met het systeem van cijfers geven. Opdracht vanuit het schoolbestuur was enkel als leraar contact onderhouden en zorgdragen dat de leerlingen niet uit beeld zouden verdwijnen. Welzijn van de leerlingen ging voor. Het leidende principe was: een menswaardige organisatie willen zijn. *(lid, docent Duits.)*

Opleiding en inductie

Vanuit het beroepsbeeld voor de leraar kan het veld (opleidingen) en het

ministerie (raamplan, curriculum) verder werken aan het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs, de lerarentekorten en het terugdringen van de kansenongelijkheid. Het beroepsbeeld laat zien dat het begint bij de startbekwame leraar en de beroepsgroep. Het lerarenberaad was een eerste stap om met elkaar de goede richting in te gaan. Hetzelfde geldt voor het curriculumberaad. Een leraar die interactief en vol ontdekkingsmogelijkheden lesgeeft heeft een school als vrijplaats nodig, een die geïnspireerd goed onderwijs mogelijk maakt. Een vrijplaats waar leerlingen luwte wordt geboden, zodat ze inspiratie kunnen opdoen en aan kunnen komen in de wereld (*onderwijsvernieuwer Gert Biesta*).

Veiligheid in pedagogisch klimaat is een essentiële randvoorwaarde voor goed onderwijs. 'Denk aan de kinderen, ook met hun kwetsbaarheden. Je kunt pas mens worden als er veiligheid is.' (*Daniëlle Woestenbergh*).

Betere grondhouding

Voor dergelijk onderwijs heeft de leraar nodig dat de onderwijstijd naar beneden gaat, zodat er tijd en ruimte komt om het werk goed voor te bereiden en om te professionaliseren. Die professionele ruimte staat onder druk door lerarentekorten en daarmee samenhangende werkdruk. Dat moet in een dialoogproces met schoolleiding en bestuur worden vastgelegd in een 'nieuw professioneel statuut'. Dit moet

leiden tot een betere grondhouding bij de schoolleider en leraar. De bedoeling is dat op basis van gelijkwaardigheid afspraken worden gemaakt tussen schoolleiding en professional over onderwerpen als ontwikkeling en medezeggenschap en waar dan later op kan worden teruggegrepen. Dit vindt plaats vanuit de waarde 'gelijkwaardigheid'. We horen van sommige van onze leden dat ze het zelfs zouden willen afdwingen.

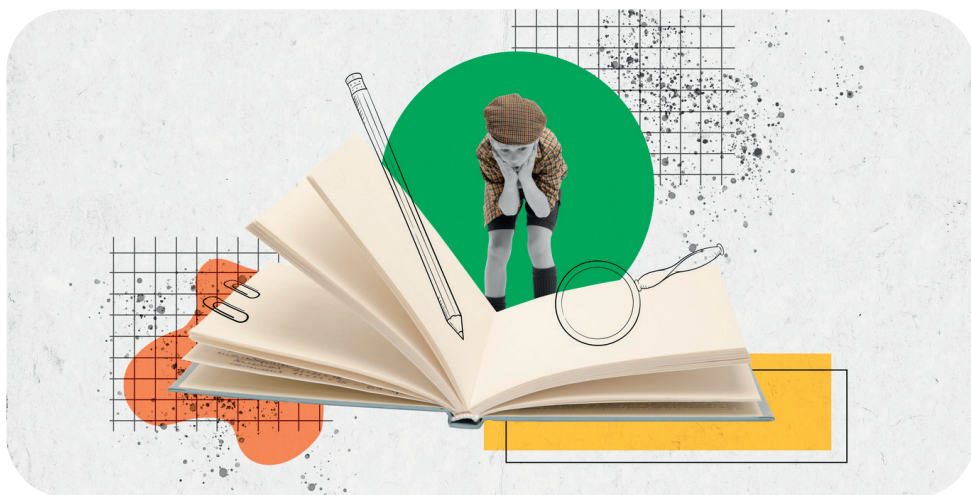
8 | Iedereen leert in de klas, ook de leraar

We vonden in literatuur zinvolle passages over het leren in de klas. Zoals: plaats de ontmoeting tussen leerteam en leerling centraal, zodat je ziet waar de ontwikkeling van het kind op dat moment zit. Coach en begeleidt binnen een team met collega's die hetzelfde willen, vorm samen een lerende gemeenschap en laat collega's ook collega's opleiden. Breng dat dichterbij de praktijk (in de klas van leraar tot hoogleraar). Stel hogere eisen aan opleiden. Creëer positieve beeldvorming. Maak onderscheid in junior en senior (starter tot expert) en laat dit aansluiten op de gesprekkencyclus in de organisatie. Het ontwikkelproces leidt

tot vakmanschap en een beter zelfbeeld. Individuele en teamscholing moeten we daarom veel meer inbedden in het werk en de stages. Leraren en docenten zijn de afgelopen tijd bezig geweest met de continuïteit van het onderwijs. De onderwijsorganisatie is feitelijk verwaarloosd. Er zijn lessen te leren vanuit het project *Trots op mbo*.

Commitment

Bied perspectief aan de individuele leraar, concretiseer carrièremogelijkheden, waarbij duidelijk wordt wat nodig is om door te groeien naar een volgende schaal (loopbaanpaden). Daarbij geldt de autonomie voor

de leraar om zich op zijn vakgebied te ontwikkelen. Deze professionele ruimte moeten we vastleggen in een professioneel statuut. Laten we dit in een dialoogproces op basis van een gelijkwaardig proces met schoolleider en bestuur tot stand komen. Dit commitment mag wel worden vastgelegd in een cao-traject. Harde individuele rechten willen we vastleggen (wederkerigheid), ook op het terrein van opleiden, ontwikkelen en van autonomie. Dit moet leiden tot een betere grondhouding. Uiteraard is er ook overleg binnen de vaksecties.

Strategisch personeelsbeleid versus rol schoolleider

Met strategisch personeelsbeleid (HRM) koppel je wat nodig is voor de onderwijsorganisatie aan de talenten in je organisatie. Hiermee draag je bij aan de organisatiedoelstellingen en de kwaliteit van het onderwijs, ontwikkeling van professionals en de aanpak van werkdruk en personeels-tekort. In professionele organisaties gaat de ontwikkeling van het onderwijs en de professional hand in hand. Daar heb je een verbetercultuur voor nodig. In de school als leergemeenschap, leren de leraren van elkaar en met elkaar, samen met schoolleiders en leerlingen (onderzoek McKinsey over verbetercultuur onderwijs). We willen tijd om te reflecteren met iedereen op school, door lesbezoeken, samen lessen ontwikkelen, doelgericht teamoverleg en door ook de leerlingen om feedback te vragen. Teams van

leraren samen bepalen wat belangrijk is voor hun leerlingen. Ze ondersteunen elkaar in de lespraktijk en worden zo beter in het vak.

De schoolleider is daarbij cruciaal. Deze moet visie ontwikkelen, die gedragen krijgen door medewerkers/docenten, en die visie ook laten werken als maatlat voor de medewerkers. Sturen op waarden moet vanuit management en schoolleiding tot stand komen, maar daarbij is betrokkenheid van het team van groot belang. Deze waarden moeten ook verankerd raken in gedrag van het team, zodat een wegvallende/vertrekkende schoolleider niet leidt tot ineenstorten van de visie binnen een school.

Respect voor vakmanschap

Van belang is dat de maatschappij meer respect gaat opbrengen voor 'het vak leraar'. Daniëlle Woestenberg: 'Docenten doen hun stinkende best en verdienen daarvoor meer respect dan anno 2024 wordt teruggegeven.'

Dit is een opdracht aan de maatschappij: Een hogere status helpt docenten zich gezien te voelen, zich te ontwikkelen en te groeien in maatschappelijke positie. Voordelen hiervan zullen op meerdere vlakken zichtbaar zijn: steekt de leraar gezond in zijn of haar vel, dan ziet de leerling dat ook. Het zal ook gezien worden in het team en in de organisatie en bij het aantrekken en vasthouden van docenten.

9 | Verschillende rollen van de leraar

Wanneer docenten de ruimte voelen zich op te werpen als facilitator/moderator van leren (dat liever meer dan kennisoverdrager) stimuleert dat de ontwikkeling en zelfstandigheid van de leerling. Weet een leraar zich de rol aan te meten van coach en begeleider, dan speelt die ook een rol bij het stellen van doelen, ontwikkelen van vaardigheden en reflecteren op het leerproces van de leerlingen.

Om daar te komen moet de docent zicht krijgen op de individuele mens-ontwikkeling van elk van de leerlingen en deze een veilige leef- en werkomgeving aanbieden.

Binding met het vak

De leraar als mens verdient ook ruimte in het onderwijs. Dat is nodig om ontwikkelperspectief te houden. In het onderwijs vindt continu ontmoeting plaats tussen de oudere mens en jongere mens. Dit verstaan wij ook in wat Tjeenk Willink schrijft: 'Vertrouwen op veiligheid, ook als je elkaar nog niet goed kent. Keuze om je kwetsbaar op te stellen en aan die vertrouwensrelatie te werken.'

De leraar heeft ook inspiratie nodig om vakbekwaam gedreven te blijven.

Daarvoor is binding met het vak nodig. Ontwikkeltijd is er nu alleen voor didactische en pedagogische aspecten. We willen dat verbreden naar ontwikkeltijd voor vakinhoud gecombineerd met innovatie daarbinnen. Zorg ervoor dat leerlingen met nieuwe ontwikkelingen in aanraking komen en sluit je aan op de beroepspraktijk.

Signalerende functie

Om zelf ook eens over na te denken:

- Is leraarschap een passie of een baan? Keuzes maken is ook verantwoordelijkheid nemen. Hoe pas jij dat toe in je werk?
- Als leraar heb je een voorbeeld-functie. Dat vraagt van de leraar dat hij respectvol binnen de werkomgeving acteert, maar ook in de buitenwereld. Het gaat dan om het creëren van bewustzijn. *Practice what you preach*. Hoe geef jij daar zelf vorm aan?

Vanuit de coachende en begeleidende rol kan de docent samen met de brugfunctionaris van de onderwijsinstelling van meerwaarde zijn in de wereld rond de school. De wereld van zorgverleners, gemeente en arbeidsmarkt. Want de docent kent

het (onder andere mentale) welzijn van zijn pupillen en kan hierin een signalerende functie vervullen. Dit signaal kan ook andere organisaties/instellingen helpen bij het vaststellen wat de betreffende leerling nodig heeft.

Van onschatbare waarde

'Het belang van onderwijs past niet in de boeken. Het is van onschatbare waarde. Je krijgt eruit, wat je erin stopt.'
(Pieter Hasekamp, directeur Centraal Planbureau).

Onderwijs heeft gunstige effecten op burgerlijke en maatschappelijke betrokkenheid, zoals het aantal mensen dat vrijwilligerswerk doet, politiek actief is of gaat stemmen. Een extra jaar onderwijs leidt tot meer klimaatkennis en klimaatbewust gedrag. Het extra jaar draagt ook bij aan het verdienvermogen van individu en samenleving (meer onderwijs leidt tot een gemiddelde loonstijging van 5-10 procent), maar belangrijker nog is het een kwestie van beschaving). De Onderwijsraad onderstreept dit effect van onderwijs in haar rapport *Onderwijs als investering*. Beschaving staat voor een bepaalde mate van menselijke ontwikkeling. Het gaat dan om kennis ontwikkelen, maar ook om het geheel van gedragsnormen binnen de samenleving.

Sociaal en cultureel kapitaal

Onderwijs draagt bij aan ontwikkeling van sociaal en cultureel kapitaal, gezonder gedrag, een grotere kans op

werk, aan veiligheid, burgerschap en cohesie. Veel opbrengsten betalen zich een leven lang uit. Dit vraagt een ander perspectief aan de kant van wetgeving, regels en procedures die aan besluitvorming rondom begroting ten grondslag liggen. Het vraagt een langeretermijnvisie op onderwijs.

Ook planbureaus brengen dit verdienvermogen in kaart. Zij zeggen ook: veel van de waarden is niet meetbaar. Met dit boekje behandelen we juist die niet-meetbare kant. Een groot woord van dank aan alle medeschrijvers!

10 | CNV: walking the talk

De rol van CNV als onderwijsvakbond zien we graag als *thought leadership*, de specialist op onderwijsgebied. Het komt wat ons betreft neer op *walk the talk*, ofwel de daad bij het woord voegen. Dus nieuw perspectief ook waarmaken en het goede voorbeeld geven. CNV wil richting en sturing geven aan een vernieuwend klimaat van ideeën en een vernieuwende koers in het onderwijs.

Wat kan CNV voor jou betekenen? Je aansluiten bij CNV betekent lid worden van een organisatie met een enthousiaste groep professionals met hart voor goed onderwijs. Binnen dit netwerk wordt een veelheid aan initiatieven ontwikkeld en leden van de vakbond zitten mee aan tafel in diverse overleggen. Daarnaast biedt het lidmaatschap van CNV je als voordelen nog veel meer: inspraak en stemrecht bij de inhoud van de cao; rechtsbijstand in werk en privé als het tegenzit; collectiviteitskortingen op aanvullende ziektekostenverzekeringen.

Wil je meer weten?

Kijk dan op www.cnv.nl/sluitjeaan

Hoe onderwijs jouw koers verlegde: deel jouw verhaal!

In het *Beroepsbeeld Leraar*, en de CNV-toevoeging *(On)wijs Meesterschap* wordt de waarde van de docent, en breder, van het onderwijs beschreven. Het zijn honderd-en-één redenen voor een buiging voor de professionals die het onderwijs vormgeven. Maar onderwijs gaat over iedereen persoonlijk. Ook over jou. Wij willen graag persoonlijke verhalen ophalen over de meerwaarde van het onderwijs. Op welk moment in het onderwijs werd voor jou de koers van je leven bepaald of verlegd? Deel jouw verhaal op onze website: www.cnvconnectief.nl/onderwijs/on-wijs-meesterschap

Wat is jouw eigen verhaal over onderwijs meesterschap. Jouw ervaring met iemand in het onderwijs die de koers van je leven bepaalde?
Scan de QR-code en lees de verhalen die zijn of nog worden gedeeld.

Wil je een anonieme bijdrage leveren. Dat kan ook. Stuur die dan naar: verhalen@cnv.nl dan plaatsen wij jouw bijdrage.

Scan de QR-code en lees de verhalen die zijn of nog worden gedeeld.